

Класифікація учасників кримінального процесу залежно від місця в інституті забезпечення безпеки

Серебрянський П.В.,

аспірант кафедри галузевого права

юридичного факультету

Херсонського державного університету

м. Херсон, Україна

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України класифікація осіб, які беруть участь у кримінальному процесі не визначена, тому в літературі щодо цього немає одностайності. Адже участь осіб у кримінальному провадженні вимагає чіткого розмежування прав та обов'язків кожного суб'єкта цих відносин. Коло осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, визначають по-різному.

Так, в юридичній літературі можна зустріти різні види класифікацій учасників кримінального процесу, залежно від підстав, а саме: за функціями, юридичними інтересами, повноваженнями тощо. В системі забезпечення безпеки учасників кримінального процесу існує декілька видів класифікацій. Деякі з них варто розглянути докладніше, порівняти і запропонувати власну класифікацію осіб, які беруть участь у кримінальному процесі.

Зокрема, С.Л. Марченко пропонує класифікацію «суб'єктів правовідносин, пов'язаних із забезпеченням безпеки осіб у кримінальному процесі, з точки зору мети процесуальної та іншої діяльності, того чи іншого учасника процесу і, відповідно його ролі та призначення в кримінальному процесі, а також забезпечення прав і законних інтересів особистості». Автор ділить «суб'єктів правовідносин, пов'язаних із забезпеченням безпеки особистості при розслідуванні кримінальних проваджень», на три групи [6, с.43].

До першої групи належать органи, зобов'язані вживати передбачені законодавством заходи щодо забезпечення безпеки осіб, а також встановлення винних та притягнення їх до відповідальності (суд, прокурор, органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, слідчий).

До другої - учасники процесу та інші особи, які беруть участь у справі, відносно яких вживаються заходи щодо забезпечення безпеки (потерпілий, підозрюваний, обвинувачений, цивільний позивач, цивільний відповідач, захисник, представники потерпілого, цивільного позивача і цивільного відповідача, законні представники неповнолітнього підозрюваного і обвинуваченого, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач, поняті, секретар судового засідання).

У третю групу включені рідні і близькі родичі, погрожуючи яким можна впливати на учасників процесу.

Таким чином, С.Л. Марченко включив у першу групу осіб, які володіють владними повноваженнями в кримінальному процесі та наділені правом приймати рішення, пов'язані з забезпеченням безпеки осіб, які сприяють правосуддю. У другу групу увійшли особи, щодо яких можливе застосування заходів безпеки, і в третю – рідні та близькі родичі осіб, які підлягають захисту [6, с.47].

О.О. Зайцев пропонує умовно розділити осіб, які піддаються протиправному впливу у сфері кримінального процесу, з урахуванням призначення, характеру процесуальної діяльності і особливості їх положення на три групи:

- 1) особи, які сприяють кримінальному процесу;
- 2) службові особи, які здійснюють кримінальний процес;
- 3) родичі та інші близькі особи учасників кримінального процесу.

До першої групи автор відносить суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, які сприяють правосуддю шляхом дачі показань (потерпілі, свідки, обвинувачені), крім цього, осіб, які сприяють кримінальному процесу за допомогою здійснення кримінально-процесуальних функцій (цивільні позивачі,

цивільні відповідачі, захисники, представники потерпілого, цивільного позивача і цивільного відповідача). До цієї групи також віднесені перекладачі, фахівці, експерти, поняті, секретарі судового засідання, судові виконавці як суб'єкти, що виконують допоміжні функції, а також особи, що володіють інформацією доказового характеру.

У другу групу включені слідчі, особи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, прокурори, судді, народні та присяжні засідателі.

До третьої групи автор пропонує віднести близьких родичів, осіб, які перебувають у родинних стосунках, але не віднесених чинним законодавством до числа близьких родичів, друзів, осіб, які перебувають у незареєстрованих шлюбних відносинах з учасниками процесу [5, с.44-68].

Проаналізувавши класифікацію суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, запропоновану О.О. Зайцевим, звертаємо увагу на те, що автор включив народних і присяжних засідателів у групу службових осіб, які здійснюють кримінальний процес.

С.Л. Марченко, навпаки, при класифікації «суб'єктів правовідносин» зазначених осіб взагалі не включив ні в одну з трьох груп. Разом з тим, включення присяжних і народних засідателів в групу службових осіб, які здійснюють кримінальний процес, доречно, якщо керуватися визначенням поняття «службова особа», яке визначено у примітці до ст.364 КК України [1, с.197].

Безумовно, наведені класифікації слухні і заслуговують на увагу. У свою чергу, пропонуємо класифікувати всіх осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, (оскільки у забезпеченні безпеки потребують не тільки учасники кримінального процесу, але і їх близькі родичі, родичі та близькі особи), виходячи з їх ролі і призначення в системі забезпечення безпеки.

Зокрема в першу групу пропонуємо включити спеціальну службу по забезпеченню безпеки учасників кримінального процесу та прокурора. Одразу виникає питання що це за служба, оскільки чинним законодавством України

такої не передбачено та чому саме прокурора і невідому службу зазначено разом.

Так, у ч.3. ст.3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» та у ч.1 ст.15 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» визначено низку органів, на які покладається обов'язок по забезпеченні безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному процесі, зокрема: органи поліції, служби безпеки, охорони державного кордону України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та інші [3, с.10-12; 4, с.6-7]. Вважаємо, що така кількість державних органів, відповідальних за безпеку учасників кримінального процесу, навряд чи зможе забезпечити належну захищеність осіб, оскільки органів багато, а відповідальних не знайти. На нашу думку, доцільно запозичити іноземний досвід, зокрема США, Італії, Англії, у яких діють спеціальні служби по забезпеченні безпеки учасників кримінального процесу. Тому, пропонуємо внести зміни до чинного законодавства у вигляді прийняття нормативного акту, яким створити спеціальний орган, який буде забезпечувати безпеку учасників кримінального процесу, а на прокурора відповідно покласти здійснення нагляду за додержанням закону.

У другу групу віднести державні та правоохоронні органи, зокрема: органи поліції, органи служби безпеки, органи державної фіскальної служби, судові органи, органи охорони державного кордону України, розвідувальні органи України, органи управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, органи Національного антикорупційного бюро України, органи Державного бюро розслідувань та інші. Тобто цю групу складатимуть службові особи на яких фактично покладено обов'язок по здійсненні кримінального процесу.

До третьої групи включити учасників кримінального процесу таких як заявник, потерпілий і його представник, свідок, підозрюваний, обвинувачений, захисник, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники, законні

представники неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, експерт, спеціаліст, понятий, перекладач, присяжний, секретар судового засідання, судовий розпорядник, інші особи які беруть участь у виявленні, попередженні, припиненні злочинів, за винятком тих, які були вказані нами в першій і другій групах. Таким чином, до вказаної групи відносимо осіб, які сприяють кримінальному процесу та відносно яких ведеться кримінальний процес.

Близьких родичів, родичів і близьких осіб виділяємо в окрему четверту групу. До останньої групи увійшли особи, які участь у кримінальному процесі, як правило, не беруть, однак вплив на них з боку тих чи інших осіб, може суттєво змінити їх участь у процесі.

«Література»

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року. №2341-III. С. 197.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. №4651-VI. С. 6.
3. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року. №3781-XII. С. 10-12.
4. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 року. №3782-XII. С. 6-7.
5. Зайцев О.О. Державний захист учасників кримінального процесу. – М., 2002. С. 44-68.
6. Марченко С.Л. Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу. – М., 1994. С. 43, 47.